

අනුරාධපුර කොරවක් ගලක ඇති මිනිසා සහ සත්ක විස කැටයම

ටී. ජී. කුලතුංග

ඉතිහාස හා පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය

අනුරාධපුර ඉසුරුමුණි විහාරයේ ගලක පිහිටි මිනිසා සහ අශ්වයා නිරූපිත කැටයම මෙන් ගම්‍යවන්නේ කවර අදහසක්දැයි වටහා ගැනීමට වරින්වර ලෝකයේ ප්‍රසිද්ධ විද්වතුන් කීපදෙනෙකුම උත්සාහ කර ඇතත් මේ දක්වාම ඒ පිළිබඳව ඒකමතික තීරණය කට එළඹ නැත. ඔවුනතුරින් ලෝහයිසන්¹ සෙනරත් පරණවිතාන² ඒ. ඇම්. හෝකාර්ට්³ ආනන්ද කුමාරස්වාමී⁴ හෙන්රි පාකර්⁵ වින්සන්ට් ස්මිත්⁶ වෝගල්⁷ ලෝහර්ස්ට්⁸ සහ ඩබ්ලිව්. කෝන්⁹ යන විද්වත්හු ප්‍රමුඛස්ථානය ගනිති. මේ හැර ඩී. ටී. දේවේන්ද්‍ර¹⁰ එච්. ඊ. විරසුරිය¹¹ ඒ. ඩී. ටී. ඊ. පෙරේරා¹² සහ ඩී. ගමගේ¹³ මේ කැටයම පිළිබඳව අදහස් දක්වමින් ශාස්ත්‍රීය ලිපි ප්‍රකාශයට පත්කොට ඇත. ඉහත කී කැටයමෙන් ප්‍රකාශවන අදහස කුමක්දැයි පැහැදිලි කිරීම සම්බන්ධයෙන් මේ විද්වතුන් විසින් ඉදිරිපත් කර ඇති මත කීපයක් මෙසේය:

- (1) කපිලමුණි (කුමාරස්වාමී, ස්මිත්, හෝකාර්ට්, ලෝහර්ස්ට්)
- (2) පර්ජනා හා අග්නි (පරණවිතාන)
- (3) අධියනාර් (ලෝහයිසන්, විරසුරිය)
- (4) හේවායෙක් (කුමාරස්වාමී දෙවැනි මතය)
- (5) සුරනිමල (ගමගේ)

මේ අර්ථකථනයන් ඉදිරිපත් කිරීමේදී ඔවුන්ගෙන් සමහරෙකු ඉහත කී කැටයම හා සංසන්දනාත්මක අධ්‍යයනය සඳහා අග්නිදිග ආසියාවේ හා දකුණු ඉන්දියාවේ ඇති ඇතැම් රූපකැටයම්ද උපයෝගී කරගෙන ඇත. ශ්‍රී ලංකාවේ ඇති මේ හා තරමක් හෝ සමාන රූපයක් හැටියට හෝකාර්ට්¹⁴ ඒ. ඩී. ටී. ඊ. පෙරේරා¹⁵ සහ ලෝහයිසන්¹⁶ යන අය ආඩියාගල ඇති නොනිම් කැටයමක් සඳහන් කරති. එහෙත් එම රූපය වුව අඩක් පමණක් නිම කරන ලද මිනිස් රූවකට පමණක් සීමා වුවකි. එහි අශ්ව හිසක් දක්නට නොලැබේ. ඒ. ඩී. ටී. ඊ. පෙරේරා විසින් ඉසුරුමුණි විහාරයේම ඇති කුඩා මිනිස් රූ කැටයමක්ද මේ සඳහා ඉදිරිපත් කර ඇතත් එය හිඳගෙන සිටින මිනිස් රූපයකට පමණක් සීමාවේ. එහි අශ්වයා දක්නට නැත.¹⁷ ඉසුරුමුණි කැටයමට තරමක් හෝ සමීප නිර්මාණයක් ලෙස පරණවිතාන සුරින් විසින් දක්වා ඇත්තේ සියමේ සි-තෙස් (ශ්‍රී දේව) නම් ස්ථානයෙන් සොයාගෙන ඇති ගල්පුවරුවකි.¹⁸ එහෙත් මේ මූර්තියෙහි නිරූපණය වන මිනිසා තම අත් දෙක ඉහෙහි තබාගෙන නැගිට සිටී.¹⁹

කෙසේ වෙතත් ඉසුරුමුණි කැටයම පිළිබඳ අධ්‍යයනයේදී මේ කිසිදු විද්වතෙකු විසින් සන්සන්දනාත්මක අධ්‍යයනයක් සඳහා ඉවහල් කොට ගනු නොලැබූ අතර කැටයමක් අනුරපුර රුවන්මැලිසැය හා පුපාරාමය අතර ඇති පිළිම ගෙයක් යැයි සලකනු ලබන නටබුන් ගොඩනැගිල්ලක ඉදිරිපස වූ කොරවක් ගලක දක්නට ලැබේ. වම්පස කොරවක් ගලේ පිට පැත්තේ ඇති මෙම කුඩා කැටයම යම් කිසි කතා වස්තුවක් පෙන්වුම් කරන කුඩා ඵලක ඵකොළසකින් යුතු කැටයමකින් එකක් පමණි.

ඒ. ටී. සුරචීර විසින් රචිත අනුරාධපුර සංස්කෘතිය නමැති ග්‍රන්ථයේ කොරවක්ගල්වල විශේෂතා දක්වීමේදී මෙහි පිංතූරයක් පළකර ඇතත් එහි ද මෙම කැටයම පිළිබඳ විස්තරයක් නොදක්වේ.²⁰ මාර්ටින් වික්‍රමසිංහ ගේ ඇත්ත යුත්ත ග්‍රන්ථයේ මේ කැටයම පළකරමින් මෙයින් බුදු දහමෙහි දක්වෙන මෛත්‍රිය පිළිබිඹු වන බව පවසා ඇතත් වැඩිදුර සාකච්ඡාවක් කර නැත.²¹

මේ සත්ත්ව භිය හා මිනිස් රූව ඉහත කී කොරවක්ගල් කැටයම් රූප අතර දකුණු පස පහළින්ම දක්නට ලැබේ. මිනිස් රූපයේ මුහුණ තරමක් කැඩී ඇති නිසා අප විසින් ඉදිරිපත් කොට ඇති ඡායාරූපයෙන් පැහැදිලි අදහසක් ඇති කර ගැනීමට අපහසු වුවද අනුරපුරයේදී මේ ගල්කැටයම කිහිප දිනක්ම සියුම් ලෙස පිරික්සා බැලීමේදී එහි මුහුණ සහ හිසෙහි වූ කෙස්වැටිය සහ ශීර්ෂාහරණය හොඳින් පැහැදිලි කරගත හැකි වූණි. අප විසින් ගනු ලැබූ ඡායාරූපයේ ආලෝක පාලනය හරිහැටි සිදු වී ඇති බවක් නොපෙනෙතත් කැටයම පියවි ඇසින් බැලූ කල්හි තෘප්තිය වූ කොටස් අනුමාන වශයෙන් හඳුනා ගැනීමට අපහසුවක් නැත. ඉසුරුමුණි කැටයමේ ඇති මිනිසාගේ හිසෙහි වූ ශීර්ෂාහරණය හෝ ඒ හා සමාන අංගය මේ මිනිස් රූවෙහිද ඇති බව පෙනුණි. ඉසුරුමුණි කැටයමේ මිනිසාගේ ශරීරය සෘජුව දක්වෙන අතර කොරවක්ගල් කැටයමේ මිනිසාගේ ශරීරය තරමක් ඇලේකට හැරී තිබේ. එසේම එහි දක්වෙන සුඛාසන ඉරියව්වට ගැළපෙන පරිද්දෙන් එක් පාදයක් තරමක් නමාගෙන සිටින අයුරු පෙනේ. මේ කැටයම් දෙකෙහිම මිනිස් රූ දෙකෙහි ඉණෙන් පහළට ඇදගෙන සිටින කෙටි ඇඳුම ඔවුන්ගේ කලවා මත සටහන් වී ඇති ආකාරය අතින් සමානත්වයක් දරයි. කොරවක්ගල් කැටයම සෑහෙන දුරට විනාශයට පත්ව ඇතත් ඉසුරුමුණි මිනිසාගේ අතෙහි ඇති අයුරු මේ මිනිසාගේ දකුණු අතෙහි වළලු තිබූ බවට සලකුණු ඇත. නමාගෙන ඇති වම් පාදය ගල් කැටයමේ ඇති ඉඩ ප්‍රමාණයට ගැළපෙන පරිද්දෙන් උඩුකුරුව දක්වා ඇත. ඒ ගල් කැටයම ගැඹුරට නොහැරීම නිසා සිදුවූවක් බව පැහැදිලිය.

මෙහි දක්වෙන සත්ත්ව භිය අශ්වයකුගේ ද නොඑසේ නම් ගවයකුගේ දැයි තීරණය කිරීම ඉතා විමසිල්ලෙන් කළ යුත්තකි. ඡායාරූපය දෙස බැලූ කල්හි මෙය ගව භියක් යැයි එක් වරටම කෙනෙකු සිතිය හැකිය. එහෙත් ගල් කැටයම දෙස බැලූ කල්හි නම් එවැනි හදිසි නිගමනයකට බැසීම පහසු නොවේ. අශ්වයෙකුගේ මුහුණක ඇති ආකාරයට මේ සත්ත්ව මුහුණේ ඉදිරි පස මැදින් නාරටියකට සමානව උස්වී ඇතැත් එම කොටස පැතලිව එසේම සුදු පැහැයෙන් ඡායාරූපයේ දක්වී ඇත්තේ ඉදිරිපස සිට ඡායාරූපය ගැනීම නිසා බව පෙනේ. කෙසේ වෙතත් කැටයම සියුම් ලෙස පිරික්සා කිරීමේදී මෙය අශ්ව භියක් ලෙස සිතීමටද බොහෝ දුරට ඉඩකඩ ඇත. තවද මෙම ශිල්පියාට ගවයෙකු නිරූපණය කිරීමට අවශ්‍ය වූවානම් අං දෙක නොදක්වූයේ මන්ද යන ප්‍රශ්නය මතු වෙයි. මේ හැරත් මේ කැටයම එක්තරා ප්‍රමාණයකට විනාශ වී තිබීම ද අප විසින් විශේෂයෙන් සැලකිල්ලට ගත යුත්තකි. මේ හැම කරුණකටම වඩා විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක් නම් ඉසුරුමුණි කැටයමේ අශ්වයාගේ මුහුණෙහි පහත කොටස මෑත කාලයේදී සිමෙන්ති බදුමයෙන් ප්‍රතිසංස්කරණය කරනු ලැබූවක් බවය. ප්‍රතිසංස්කරණයට පෙර පැවැති ආකාරයේ පිංතූරයක් හෙන්රි පාකර් මහතාගේ ඒන්ෂන්ට් සිලෝන් (Ancient Ceylon) ග්‍රන්ථයේ පළකර ඇත.²² එම පිංතූරයේ අශ්ව හිසේ ඇස්වලට තරමක් පහළින් සිට මුහුණේ පහත කොටස දක්නට නැතත් ප්‍රතිසංස්කරණයේදී හිසක් පෙනෙන අයුරින්ම එය නිමවා ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිවේ.

කොරවක්ගලේ දැක්වෙන සත්ත්වයා හා මිනිසාගේ කැටයමෙන් නිරූපණය කෙරෙන්නේ කුමක්දැයි හඳුනාගැනීමේදී සම්පූර්ණ කැටයම එනම් මෙම ගල්පුවරුවේ ඇති අනිකුත් රූප ඵලකද අධ්‍යයනය කිරීම වැදගත්වේ. එක් එක් ඵලකය මෙසේ විස්තර කළ හැකිය:

අංක 01

පහළින්ම මැද පිහිටි විශාල රූපය, සිංහ රූපයකි. තවත් සිංහයෙක් උගේ පිට උඩට අත් දෙක තබාගෙන සිටී.

අංක 02

සිංහ රුවට දකුණු පසින් පහළින්ම ඇති සත්ත්ව හිස හා මිනිස් රූපය. අපේ විශේෂ අවධානය යොමු වන්නේ මේ ඵලකය කෙරෙහිය.

අංක 03

අංක 02ට ඉහළින් ඇති ඵලකය. මුවකුගේ හා නරියෙකුගේ විය හැකි සත්ත්ව රූප දෙකක්ද යම් කිසිවක් අතින් ගෙන ගමන් කරන විලාසයෙන් සිටින කාන්තා රූප දෙකක් හා පිරිමි රුවක්ද වේ. මෙහි සහ අනිකුත් ඵලකවල අර්ධ කවාකාර වහලක ස්වරූපයෙන් දැක්වෙන්නේ පර්වත බව පැහැදිලි කරගත හැක්කේ ඉහළින්ම දැක්වෙන යෝගාවචරයන් දැක්වෙන ඵලක පිරික්සීමෙනි. කැටයමේ දැක්වෙන ස්ත්‍රී පුරුෂ රූප සියල්ලක්ම නිරුවත් හෝ දුහුල් ඇඳුම් ඇඳී හෝ රූප බව පෙන්වුම් කරයි.

අංක 04

අංක 03 ට ඉහළින් ඇති ඵලකය. පර්වතය මුදුණේ ගස් තුනකි. මුලින්ම ඇති ගස යට මුව පැටියෙක් ද රාමුවේ මැද මුවෙක් හා උග පිටු පසින් කොටියෙක් හෝ ව්‍යාභ්‍ර යෙක් ද අවසාන ගස යට මුගටියෙක් හා නයෙක් ද සිටිති. එම ගසෙහි බඩෙහි එල්ලී ගත් පැටියෙකු සහිත රිලවෙක්ද දක්නට ලැබේ. මුළු කැටයම පුවරුවම අලංකාර කිරීම සඳහා එම ගසේ දළුව වී කරලක ආකාරයෙන් ඉහළට නැගෙන අතර රිලා රුවට ඉහළින් නාරිලතා හා සමාන රූපයක් ඇත.

අංක 05

අංක 04 ට ඉහළින් ඵලකය. පර්වතයක් මත ඇති නොඋස් අසුනක හෝ ඇතිරිල්ලක් මත හෝ ඉඳගෙන සිටින යෝගාවචරයෙකුගේ හෝ සෘෂිවරයෙකුගේ රුවකි. ඒ ඉදිරිපිට යමක් දැකින් දරාගෙන බිම වාඩි වී සිටින මිනිසා සෘෂිවරයා හෝ තවුසා දෙස බලා සිටී.

අංක 06

අංක 01 සිංහ රුවට වම් පසින් පහළින්ම ඇති ඵලකය. කුඩා පියයක හිඳගත් පුරුෂයෙක් සහ ඔහු ළහින් සිටින ස්ත්‍රියක් ද සිටිති. දෙදෙනාගේම අත්වල කුඩා දරුවකු යැයි සිතිය හැකි වස්තුවක් දක්නට ලැබේ.

අංක 07

අංක 06 ට ඉහළින් ඇති ඵලකය. පර්වත මුදුණේ ගස් කීපයක් හා සත්ත්ව රූපද වේ. වම් පසින් මොනරෙකි. උග ඉදිරියේ ඇති ගසෙහි අත්තක් අල්ලාගෙන සිටින පුරුෂයෙකි. ඒ පිටුපසින් ස්ත්‍රී රූපයක්ද ඇත. ගසෙහි රිලවෙක් හෝ වඳුරෙක් සිටී. ගස මුල දකුණු පැත්තේ පලවැල බුදින වඳුරු යුවලකි. ඊට ද දකුණින් ගසක් මුල උඩබලා සිටින මුවෙකි.

අංක 08

අංක 07 ට ඉහළින් ඇති මේ ඵලකයේ ඇත්තේ අංක 05 ඵලකයේ ඇති කැටයමට නොවෙනස් රූපය.

අංක 09

අංක 01 ට ඉහළින් ඇති කුඩා ඵලකය. දණගසාගෙන හිස ඔසවා ගත් ඇතෙකු හා උගේ ගර්ථය මත හොඳ තබාගත් තවත් ඇතෙකි.

අංක 10

අංක 09 ට ඉහළින් ඇති ඵලකය අංක 09 ඵලකයට සමානාකාරයෙන් සිටින වලස් යුවලක් බව සිතිය හැකිය.

අංක 11

ඉහළින්ම දැක්වෙන්නේ මල් තුනක සටහනකි. පාරිශුද්ධිය දැක්වීමට විය හැකිය.

ඉහත කී කැටයම් සියල්ල පරීක්ෂාවෙන් බලන කල්හි මෙම රූප රාමු තුළින් මෙම ක්‍රියා පිළිබිඹු කරන බව නොරහසෙකි. මේ පිළිබඳව අප විසින් පෞද්ගලිකව කරනු ලැබූ මත විමසීමකදී කණුරුපිටියේ වනරතන මහා නාහිමියන් පැවසුවේ එහි මෙම බල ජාතකය නිරූපණය කෙරෙන බවය. මෙම බල ජාතකය යනු ජාතකමාලා නම් මහයාන ජාතක කතා සංග්‍රහයේ දැක්වෙන කතාවකි. මීට වස්තුව වී ඇත්තේ බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ මෙම ගුණයෙන් යුතුව රට රැකීමය.²³ පෙර බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ මෙම බල නම් රජෙකු වී රාජ්‍යය කරන කල්හි එතුමාගේ මෙම ගුණය හේතුවෙන් රටෙහි කිසිදු තැනක දුකක් බියක් නොවීය. එකල්හි එක්තරා යක්ෂයින් පස් දෙනෙකු එරටෙහි වැසී ගොපල්ලෙකු වෙත පැමිණ ඔහු බිය වැද්දීමට උත්සාහ ගත් නමුත් ඒ අසාර්ථක වූයෙන් ඊට හේතු විමසීමේදී එරට පාලකයාගේ මෙම ගුණය ගැන ගොපල්ලාගෙන් අසා දැන ගැනීමට හැකිවිය. රජු හමුවීමට ගිය යක්ෂයින් රජතුමාගෙන් ආහාර ඉල්ලූ කල්හි ඔවුනට රාජ භෝජන සැපයුවද ඒ ප්‍රතික්ෂේප කරන ඔවුහු තමාට ආහාර වශයෙන් ලේ සහ මාංස ඉල්ලා සිටිති. රජතුමා ස්වකීය මෙම බල මහිමයෙන් කිසිදු වේදනාවකින් තොරව සිය සිරුර කපා යක්ෂයින්ට තම ලේ පානය කිරීමට දුන් කල්හි රජතුමාගේ ගුණදහමින් පැහැදීමට පත් වූ යක්ෂයින් මෙවැනි රජෙකු සිටීම පිළිබඳව කෙරෙන වර්ණනාවක් මේ කතා ප්‍රවාක්තියේ අවසානයෙහි දැක්වේ.

මෙම කතා පුවතේ ගැප්ව ඇති මෙම ගුණය ඉහත කී කැටයම් තුළ දක්නට ලැබුණද මෙම රූප ඵලකවලින් විස්තර වන්නේ ඉහත කී මෙම බල ජාතක කතා වස්තුවදැයි සැකයකි. මේ කැටයමේ වඩාත් අවධානය යොමු කොට ඇත්තේ සෘෂිවරුන් හෝ තවුසන් වෙතය. කැටයමේ ඉහළින්ම අංක 05 සහ 08 ඵලක දෙකෙහිම ඔවුන්ගේ රූප කැටයම් දැක්වේ. එපමණක් නොව මෙම බල ජාතකයේ දැක්වෙන යක්ෂයින් පිළිබඳව හෝ සිරුර කපා ලේ දන් දෙන රජු පිළිබඳව හෝ කිසි විස්තරයක් මේ රූප ඵලක තුළින් දැක්වෙන්නේ නැත.

ඉසුරුමුණියේ අශ්ව හිස හා මිනිසා දැක්වෙන කැටයම පිළිබඳව ප්‍රථමයෙන් අදහස් දැක්වූ ආනන්ද කුමාරස්වාමී මහතාගේ මතය වූයේ එයින් රාමායණයේ බාල කාණ්ඩයේ විස්තර වන කපිල මුනිවරයා නිරූපණය වන බවය. වින්සන්ට් ස්මිත් මහතාද මේ කපිල අදහස පිළිගෙන ඇත. රාමායණයේ දැක්වෙන කපිල මුනිවරයාගේ වෘත්තාන්තය සැකෙවින් මෙසේය :

හිමවත් නම් ගෞලන්ද්‍රයාට ගංගා හා උමා නම් වූ දුවරු දෙදෙනෙක් වූහ. තපස් රැක්මේ යෙදුණ උමා රුද්‍රයාට බිරිය වී කඳ කුමරුන් ලැබුවාය. එකල්හි අයෝධ්‍යාධිපති සාගර රජුට බියවූ දෙදෙනෙක් වූහ. හිමවතේ තපස් රැක්මේ යෙදුණ ඒ රජුට බාගු නම්

මුනිවරයා දරු සම්පත් පිණිස වරප්‍රදායක් දුන්නේය. එයින් ලද දරුවන්ගෙන් කිහිප දෙනෙකුගේ අසංවර ක්‍රියා කලාපය නිසා දෙවියන් කෝප වූ කල්හි අශ්වමේධ යාගයක් පැවැත්වීමට තීරණය කෙරිණ. යාගයට නියමිත වූ අශ්වයා සොරුන් විසින් පැහැර ගත්තෙන් සාගරගේ දරුවෝ අශ්වයා සෙවීමෙහි යෙදුණහ. එකල්හි කපිල මුනි හා ඔහුගේ අශ්වයා දුටු ඔවුහු කපිල මුනි වූ කලි අශ්ව සොරා යැයි වරදවා වටහා ගෙන පහර දීමට සූදනම් වෙද්දී මුනිවරයාගේ බැල්මෙන් අළු වී ගියේය. ඔවුන්ගේ ආදහන කටයුතු සඳහා ගංගාව අහසින් බිමට බැස ඇත.²⁴

අපේ කොරවක් ගලෙහි කැටයම්වලින් මේ කපිල මුනිගේ පුවත නිරූපණය වන බව ස්ථිරව කිවහැකි නොවෙතත් එය මෙමුනිල ජාතකයට වඩා කපිල මුනිවරයාගේ වෘත්තන්තයට සම්ප බව නම් කිව හැකිය. ඉහත කී ගොඩනැගිල්ලේ දකුණු කොරවක් ගලේද මේ හා සමාන රූප ඵලක ඇති කැටයමක් වේ. එහිද ප්‍රධාන වශයෙන් දැක්වෙන්නේ පර්වත මුදුනේ සිටින කිදුරු රූප හා ස්ත්‍රී රූප වේ. එක් පුරුෂයෙකු දරුවෙකු කර තබාගෙන ගමන් කරන අතර ඒ පසෙකින් කාන්තාවක් සිටී. අතේ යම්කිසි දඬුවක් වැනි යමක් තබාගෙන ඉදගෙන සිටින ස්ත්‍රී පුරුෂ යුවල ඉසුරුමුණි පෙම් යුවල සිහිපත් කරවයි.

මුනිවරයන් වෙසෙන අසපු දැක්වීමේදීත් ප්‍රතිවිරුද්ධ සතුන් සමඟියෙන් මෙමුනියෙන් එක්ව විසීම දුලබ නොවේ. ප්‍රතිවිරුද්ධ සතුන් සමඟියෙන් හැසිරීමෙන් ගම්‍ය වන්නේ බුදුන් වහන්සේ ගේ මෙමුනි ගුණය පමණක් නොව අධිශීලයෙහි පිහිටා සිටින මුනිවරයන්ගේ, යෝගාවචරයන්ගේ පරිසරයද වේ. වෙස්සන්තර රජතුමා හිමවතේ ගත කරන පරිසරය දැක්වෙන්නේද මේ අයුරිනි.

කපිල මුනිවරයා පිළිබඳව හිංදු සාහිත්‍යයේ දී පමණක් නොව බෞද්ධ සාහිත්‍යයේදී ද අසන්නට ලැබේ. ඒ අනුව ශාක්‍ය වංශය ආරම්භ කරනු ලැබූ ඔක්කාක රජුගේ පුත් කුමරුවන් හා දු කුමරියන් කපිල වස්තුපුරය ඉදිකර ඇත්තේ බෝධිසත්ත්වයන් වූ කපිල තවුසාගේ අසපු භූමියේය. එක්තරා රාජ්‍ය අර්බුදයක් හේතුවෙන් සිය මාලිගයෙන් පිටව වල්වැදී ඇවිදින මේ පිරිසට කපිල තවුසා මුණ ගැසී ඇත. නුවරක් සෑදීමට සුදුසු භූමියක් සොයමින් තමා හැසිරෙන බව තවුසාණන්ට පැවසූ කල්හි තවුසා තම අසපු භූමිය ජයභූමියක් බවද එම භූමියේදී මුවන් ඉදිරියේ දිවියන්ද, මීයන් ඉදිරියේ නයිත් හා සාවුන් ඉදිරියේ කැණහිලුන්ද බිය පත්වන බව පවසා තම නමින් එහි නුවරක් ඉදිකරන ලෙස ඉල්ලා සිටිනු ලැබීය.²⁵

මෙහිදී අප විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද කැටයමෙන් දැක්වෙන්නේ කපිල මුනිවරයාගේ කතා වස්තුවම දැයි ස්ථිර වශයෙන්ම පැවසීමට අපි ඉක්මන් නොවෙමු. ඉසුරුමුණි කැටයමට සමාන රූප පිළිබඳ නිදර්ශන ලොවපුරා සෙවූ විද්වතුන්ට ඉහත කී කොරවක් ගලෙහි රූප කැටයම අධ්‍යයනය කිරීමට අවස්ථාව නොලැබීම පාඩුවකි. කෙසේ වෙතත් කොරවක් ගලෙහි ඇති මේ කැටයම තව දුරටත් විද්වතුන්ගේ අවධානය යොමු විය යුත්තකි.

යම් යම් කතා වස්තු ගලෙහි කැටයම් කිරීම ඉන්දියාවේ සුලභව දක්නට ලැබුණද ලංකාවේ සුලභව දක්නට ලැබෙන්නේ එවැනි කතා වස්තු විනයට නැඟීමය. මෙරට කැටයම් අතර කතා වස්තු, ගල් කැටයමට නැඟීම ඉතා දුර්ලභ දෙයකි. එහෙයින් එම දුර්ලභ කලා වස්තු, ගණයට ඇතුළත් වන මෙම කැටයම් පුවරුවද අප කලා ඉතිහාසයේ ඉතා වැදගත් තැනක් හිමි කරගන්නා බව සඳහන් කළ යුතුව ඇත.

NOTES

1. Van Lohuizen-de Leeuw J. E., The Rock-cut Sculpture at Isurumuni, Ancient Ceylon, Journal of Archaeological Department of Ceylon, No. 3, August 1979, pp. 321—362.
2. Paranavithana S., The Sculpture of Man and Horse near Tisaveva at Anuradhapura, Ceylon Artibus Asiae, Vol. XVI, 1953, pp. 166—190.
3. Hocart H. M., Archaeological Summary, The Ceylon Journal of Science, Section G, Vol. I, part 3, Colombo, 1924—28, p. 96.
4. Coomaraswamy A. K., Figure of Kapila at Isurumuniya Vihara, Anuradhapura, Spolia Zeylanica, Vol. VI, 1910, pp. 132—133.
5. Parker H., Ancient Ceylon, An Account of the Aborigines and of Part of the Early Civilization, London, 1909, pp. 545—548.
6. Smith V. A., A History of Fine Art in India and Ceylon from the earliest time to the present day, 2nd Edition, Oxford, 1930, pp. 148—149.
7. Vogel J. Ph., Buddhist Art in India, Ceylon and Java, Oxford, 1936, p. 84.
8. Longhurst A. H., Annual Report Archaeological Survey of Ceylon for 1936, Pt. IV, Education, Science and Art (J), June, 1937, P. J. 18.
9. Cohn W., Indische Plastik, Burlin, 1922, PL 131.
10. Devendra D. T., Classical Singhalese Sculpture, 300 B.C to A. D. 1000, London, 1958, p. 38.
11. Weerasooriya H. E., Voices in Stones, A Book of Anuradhapura, Galle, 1958, p. 14.
12. Perera A. D. T. E., A Possible Identification of a man and Horse's Sculpture at Isurumuniya Temple, Anuradhapura (Ceylon), Ancient Ceylon, Journal of the Archaeological Survey Department of Sri Lanka, No. 3, August 1979, pp. 243—260.
13. ගමගේ, ඩී., ඉසුරුමුණි විහාරයේ මිනිසා හා අශ්ව නිස පිළිබඳ නව සංකල්පයක්, ඉතිහාස හා පුරාවිද්‍යා, ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්ව විද්‍යාලයේ ඉතිහාස හා පුරාවිද්‍යා සංගමයේ ප්‍රකාශනය, 1985/86, පිටු 32—45.
14. Hocart A. M., Archaeological summary, The Ceylon Journal of Science, Section G, Archaeology Ethnology, etc., Vol. II, Part 2, Colombo, 1930, pp. 77-78, P. XLVII B.
15. Perera A. D. T. E., op-cit Figure 8.
16. Van Lohuizen J. E., op-cit.
17. Perera A. D. T. E., op-cit Figure 3.
18. Paranavithana, S., op-cit. Ancient Ceylon, No. 3, 1979 August, pp. 324—325.
19. Ancient Ceylon, Journal of Archaeological Department of Ceylon, No. 3, August 1979, p. 325, Figure I.
20. සුරවීර, ඒ. ඩී., අනුරාධපුර සංස්කෘතිය, 1962 මහරගම, (රුවන්මැලි සෑය හා ප්‍රසාරාමය අතර ඇති ගොඩනැගිල්ලක කොරවක් හලක්).
21. වික්‍රමසිංහ මාර්ටින්, ඇත්ත යුක්ත, 1957, කොළඹ, 179 පිට, 19 විත්‍රය.
22. Parker, H., op-cit p. 545, Figure 219.
23. ජාතක මාලා, බලංගොඩ ආනන්ද මෙමත්‍රිය ස්ථවිර සංස්කරණය, ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමිතිය, 1950, 39—49 පිටු.
24. වාල්මිකී රාමායනය, ඩබ්. ඒ. ද සිල්වා අනුවාදය, 1961, මාතර, 5 වැනි පරිච්ඡේදය, 14—19 පිටු.
25. සිතියම් සහිත පුජාවලිය, පණ්ඩිත කීර් ඇල්ලේ ශ්‍රේණිමල ස්ථවිර සංස්කරණය, ඇම්. ඩී. ගුණසේන සමාගම, 1951, පිටු 109—117.

RESUME

Bas-relief of a Man and Animal Head on the Balustrade between Ruwanmeli Säya and Thuparamaya in Anuradhapura

In their attempts to explain the subject of the famous bas-relief of the man and horse head at Isurumuniya, numerous scholars have relied on similar bas-reliefs found in other countries such as India and Thailand. However they have failed to find any other bas-relief indetical or similar to this one anywhere in Sri Lanka. The object of this article is to point out the existence of one such bas-relief very much similar to the Isurumuniya one in Anuradhapura itself and to attempt a possible interpretation of the man and horse carving.

At the entrance to a ruined building situated between Ruwanmeli Säya and Thuparamaya in Anuradhapura there is an interesting balustrade which has not received sufficient attention of our scholars. The balustrade (Koravakgala) is designed on 11 panels and it can be assumed that it depicts a story. The lower part of the balustrade terminates with a relief similar to that of the man and horse at Isurumuniya. There are defferences of opinion regarding the identification of the Isurumuniya sculpture by scholars like Parnavitana, Van Lo huisen, Ananda Coomarasvamy. None of them has made and attempt to compare such kind from Sri Lanka.

The animal head of this relief seems to be a head of a horse although the plate given here may make one believe that it is a head of a bull. The lower part of the horse's head at Isurumuni was once damaged and has been repaired to give it the resemblance of a horse head.

The other panels of the bas-relief referred to have depict beasts of prey and their victims as mongoose cobra and a tiger facing a deer. They also contain figures of a man and a woman carrying a child and also some recluses. On the balustrade of the other side there are figures of mermaids, a man and a woman and a man carrying a child on his shoulders. There is also another woman on a side. The features of this balustrade may appear as portraying the Maha Maitribala Jataka but one important detail of this Jataka, namely the king offering his own blood to five demons after slashing his body is not shown in it.

Carniverous beasts and animals they feast upon are depicted as living together peacefully which shows that the carvings are meant to show an environment of a hermitage where complete freedom for man and animal prevails. It may not necessarily convey the idea of compassion found in Buddhist thought. Coomarasvamy is of the opinion that the horse and man sculpture at Isurumuniya represent the Kapilamuni. The Kapilamuni story

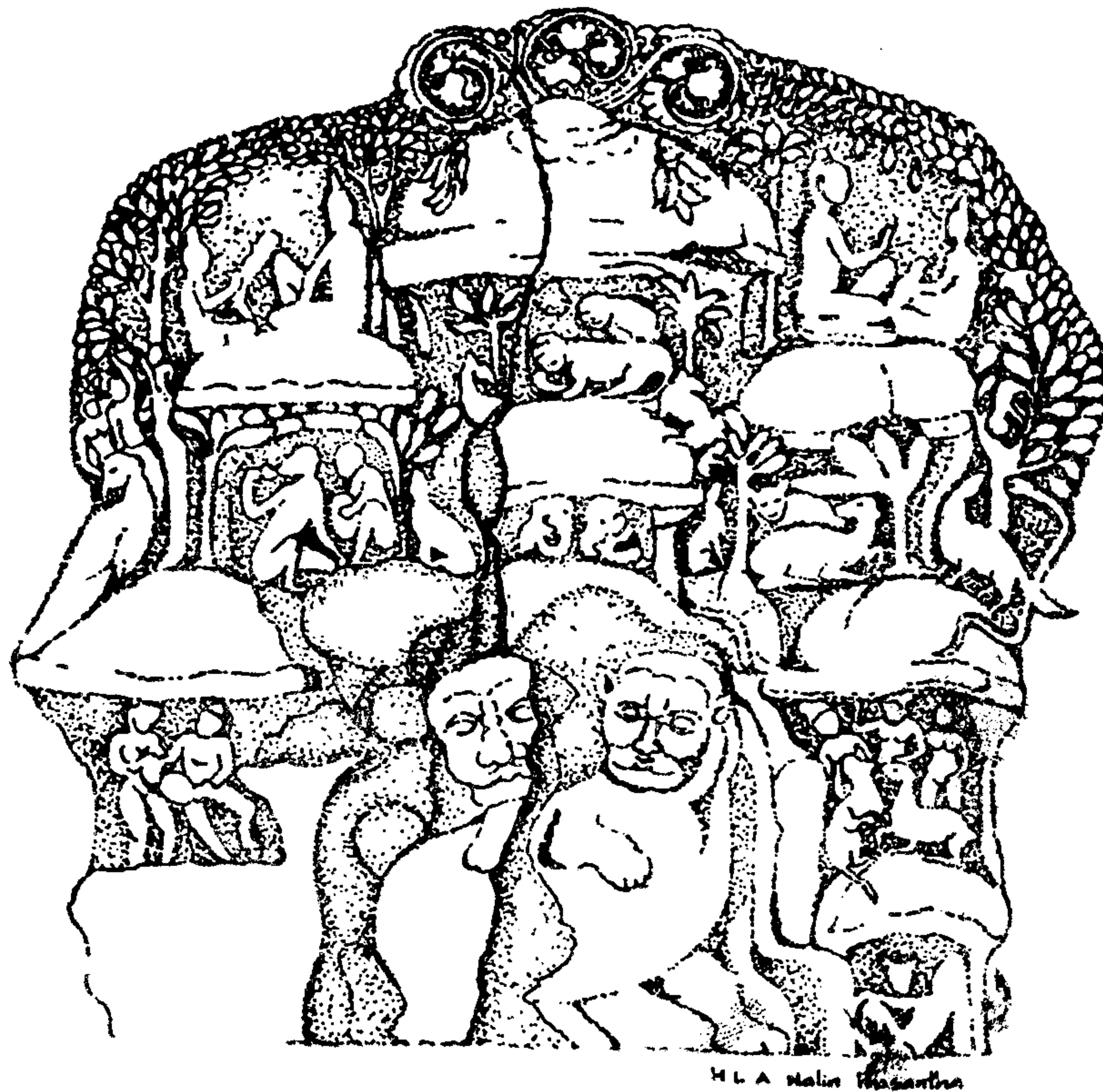
of Ramayana describes the scene where King Sagara is in the company of his queens while in exile and Kapilamuni is invoking blessings on him for the power of procreation. When the king was about to perform an Asvamedha sacrifice the horse is stolen by a thief and Kapila muni with the horse is suspected by Sagara's sons to be the thief. They who rush upon him with clubs are destroyed by the mere glance of the Muni.

This shows that the story of the bas-relief is closer to this legend than to the Maitribala Jataka. But one cannot be certain and really say that it is the story of Kapila muni in Ramayana. Another story similar to that of Kapila muni in almost all respects is also found in Buddhist literature. According to Buddhist literature the Sakyavamsa originated with King Okkaka's sons and daughters. According to buddhist legend they leave the palace in search of a suitable site in the jungle to build a city. Then they come across Kapilamuni who informs them that the premises he occupies and where this hermitage is situated is a 'jaya bhumi' a site that brings about victory and prosperity. At this place beasts of prey fear their victims and the victims assume the role of victors. For instance a cobra will run away from a mongoose but face in considering there facts without fear. Therefore they decided to build a city there and name it Kapilavastupura in honour of Kapilamuni.

For the interpretation of the horse and man sculpture at Isurumuni the newly discovered bas-relief may certainly throw some light. In Sri Lanka legends depicted on stone are rare unlike in the mainland, India. In Sri Lanka legends are depicted more as murals or wall paintings and therefore these carvings deserve the attention of scholars.

1 රූපය

H. A. Mahipala

2 රූපය